

YU ISSN 0027-8084  
UDK 808.61./.62

**ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ**

---

# **НАШ ЈЕЗИК**

**XXXIV/1—2**

**БЕОГРАД  
2001**

Digitized by Google

СТАНА РИСТИЋ  
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

## ИНФОРМАЦИЈЕ О ГРАМАТИЧКОЈ ЛЕКСИЧКОЈ СПОЈИВОСТИ У ДЕСКРИПТИВНОМ РЕЧНИКУ\*

У раду је на више примера из Речника САНУ показано како би се у традиционални опис граматике и лексичке спојивости могли применити принципи системске лексикографије и интегралног описа језика

1.1. У раду су разматрани традиционални лексикографски поступци у представљању граматичке и лексичке спојивости, као битних карактеристика јединица лексичког система које регулишу правила њихове употребе у говору и писању. Карактеристике овог типа испољавају се као ограничења спојивости одређене лексеме са другим лексичким јединицама или њиховим облицима у реализацији појединих значења. Оне припадају домену семантичке валенције или домену модела управљања (рекције), а начин њиховог евидентирања у дескриптивним речницима морао би да одражава одређена семантичка и граматичка правила неопходна за активно учење језика (матерњег и страног).<sup>1</sup>

1.2. Анализом лексикографских поступака у евидентирању граматичке и лексичке спојивости у Речнику САНУ покушали смо да утврдимо у којој мери они установљују и прописују наведена правила, а с тим у вези и у којој мери се речници овог типа могу препоручивати и употребљавати као приручници за активно овладавање језиком. Бавили смо се и следећим питањем: да ли је и у којој мери традиционална лексикографија у домену представљања граматичке и лексичке спојивости допринела установљењу теорије интегралног описа језика

---

\* Рад представља реферат који је изложен на Петнаестом конгресу Савеза славистичких друштва Југославије, који је одржан у Нишу од 11. до 13. октобра 2001. год.

<sup>1</sup> За усвајање правила употребе одређене лексеме веома су важне и њене карактеристике које се тичу конгруенције, чија би правила требало устанављавати у граматици и дескриптивној лексикографији, на шта је, на примерима именица одређених типова, указао Љубомир Поповић у своме раду (2000: 65–80).

<sup>2</sup> Битне карактеристике теорије интегралног описа језика, израђиване у Московској семантичкој школи, представљене су у делима Ј. Аפרесјана. Мислимо пре свега на два дела овог аутора: Аפרесјан 1995, том I и II, а битне карактеристике системске лексикографије представљене су на примерима лексикографских портрета неких лексема руског језика у зборнику Системски опис лексике 1995 и у Речнику синонима (Аפרесјан 1999).

и системске лексикографије<sup>2</sup>, као и представљању лексикографског портрета и лексикографског типа.<sup>3</sup>

1.3. Интегрални опис језика, без обзира на различита теоријска и практична усмерења, најопштије речено, обједињује речник и граматiku у представљању језичких јединица, узимајући у обзир и њихове нетривијалне граматичке, семантичке, прозодијске, комуникативне и прагматичке карактеристике. Зато се, у односу на традиционалну лексикографију, повећава број информација и у домену граматичке и лексичке спојивости, чиме се знатно допуњује инвентар правила и олакшава учење језика. Тим пре, што су и на теоријском и на практичном плану нађена решења за записивање информација свих језичких нивоа јединственим метајезиком, са ограниченим инвентаром јединица и у лексикону и у синтакси. Тако се дошло до семантичких примитива, ограниченог броја јединица лексикона лингвистичког метајезика, и до пропозиционих модела, ограниченог броја предикатно-актантних структура синтаксе тог језика. У Московској семантичкој школи преовлађује став да лингвистички метајезик мора најпре испунити улогу јединственог, унифицираног средства у опису једног језика, и да се такав језик заснива на површинској семантици природног језика. Зато се у својства метајезика интегралног описа следбеника ове школе употребљава скраћени и унифицирани природни језик. Њега карактеришу реалне синтаксичке конструкције и речи одређеног језика у њиховим обичним значењима. Овакав јединствени семантички метајезик могао би да се узме као еталон коме треба тежити у изграђивању и усавршавању лингвистичког/лексикографског метајезика за описивање системских карактеристика јединица свих језичких нивоа.

2.1. У даљем излагању, представљајући лексикографске поступке и метајезик дескриптивног Речника САНУ, као најрепрезентативнијег дела српске традиционалне и новије лексикографије, показиваћемо и њихов статус у односу на лексикографске поступке и метајезик системске лексикографије. При томе имамо у виду оне сегменте у речницима у којима се представљају информације које по терминологији системске лексикографије припадају следећим зонама: зони спојивости и зони модела управљања.

2.2. Неке од наведених информација и начине њиховог представљања показиваћемо на примеру делова два речничка чланка из Речника САНУ<sup>4</sup>. Истакнути делови речничких чланака лексеме *мислити* и *млад* уз свако појединачно значење представљају ограничења њихове

<sup>3</sup> Лексикографски портрет представља се на фону одређеног лексикографског типа истичући с једне стране заједничке карактеристике групе лексема (прозодијске, семантичке, синтаксичке, комуникативне и др.) — унификација, а са друге индивидуалне особине одређене лексеме — индивидуализација или лексикографско портретисање.

<sup>4</sup> Делове метајезичког описа лексема у овим и другим примерима истаћи ћемо болдом, а дефиниције ћемо дати у курсиву, како се иначе дају Речнику. Изоставићемо примере и фразеолошке изразе, који могу бити предмет посебног разматрања са становишта метајезичке улоге и допуњавања информација у лексикографском опису језичких јединица.

граматичке и лексичке спојивости, чиме се регулишу граматичка и семантичка правила употребе наведених лексема.<sup>5</sup>

2.3.1. За глагол *мислити* дају се информације које се тичу модела управљања — облици рекцијских допуна за обавезне семантичке валентности глагола (углавном сви истакнути делови у загради испред дефиниције):

**мислити**, -џм (дијал. ијек. мишљети) несвр. I. 2. а. (о неком, о нечем, на некога, нешто) *имајти* у *мислима*, у *џамајти* (некога, нешто), *размишљајти* (о неком, о нечем) ...; 4. а. (нешто, ретко о нечему) *желејти* некоме *нешто*; *џријремајти*, *смишљајти* (обично *нешто* зло): мислити зло (о злу), не мислити добро; 5. б. (обично са допуном на нешто) *имајти* *нешто* у *виду*, *џомишљајти* на *нешто* ... б. а. (па неког, на нешто) *водијти* *рачуна* о неком, о нечем; б. покр. (за неког, за нешто, ретко за неким, за нечим) *бијти* *забринујти* за некога, за *нешто* ...; в. (за некога, за нешто) *водијти* *бригу*, *бринујти* се ...

2.3.2. Информације о моделу управљања изостају ако глагол којим се дефинише има исти модел управљања као глагол који се дефинише:

**мислити** I. 1. *умом*, *разумом* *сџварити* *мисли*, *долазити* до *идеја*, *судова*, *закључака*, *размишљајти*, *расуђивати* ...; 3. а. *имајти* неко *мишљење* о нечем, *бијти* неког *мишљења*; б. *веровајти*; *замишљајти*; *смајрати*, *држајти*.

2.3.3. Дата је и информација о ограничењу семантичке спојивости:

**мислити** I. 4. а. (нешто, ретко о нечему) *желејти* некоме *нешто*; *џријремајти*, *смишљајти* (обично *нешто* зло): мислити зло (о злу), не мислити добро.

2.3.4. Представљене су и морфолошке карактеристике глагола у реализацији одређеног значења:

**мислити** I. 3. в. (обично у 2. л. јд. презента, ретко безл. са логичким субјектом у дативу) *чинијти* се, *изгледајти*: Мислиш све ће /ветар/ из корена извалити; Мисли му се да цијели догађај својим очима гледа ...

Последњи случај употребе гл. *мислити* показује да се дају и информације о безличној употреби, која се обично реализује и као посебно значење (модално у наведеном значењу гл. *мислити*). Уопште, употреба у одричним, упитним и модалним реченицама и у различитим типовима уводних конструкција, углавном је и сигнал реализације посебног, граматикализованог значења одређене лексеме, што је и разлог да се оваква употреба евидентира на одговарајући начин. Информације овог типа представљају основне елементе дефиниције функцијских речи (партикула, прилога и везника) (в. нпр. у Речнику САНУ

<sup>5</sup> О типовима информација и њиховој организацији у дескриптивном речнику в. Ристић 1995/96: 67–75; 1995: 53–60; 1995а: 233–240.

партикуле: *ли, не, е, ево, ећо, ено*, затим модалне глаголе *моћи, мораћи* и др.).

2.3.5. Рефлексивност глаголских облика представља се у издвојеном делу речничког чланка, под римским бројем II. ~ (мислити) се 1. а. *размишљајћи о нечем тражећи неко решење ...*, а даје се и информација и за узајамно повратно значење.

2.4.1. За придев *млад* дате су информације о ограничењима лексичке спојивости:

**мла̑д<sup>2</sup>**, **мла̑да**, **мла̑до** (одр. **млади**, **-а**, **-о**; комп. **мла̑ћи**) (дијал. **мнад**); супр. **стар 1. а.** *који је у раном добу живота (о људима и животињама), који се развија, који није почео да сћари ...*; **в.** (обично у вези са „луд“, „зелен“) 1) *који још није досигао духовни развој зреле особе, неискусан, наиван због младости ...*: Био сам млад и зелен; Младо-лудо, па ће јурнути у пропаст; 2) *који одражава такву особу, својствен таквој особи ...*; 3) *који је без искуства ...*; **г.** (уз **именицу старац**) 1) *који је још у снази, крејак бодар ...* 2) *који је пре времена изгубио особине младости, прерано остарео, оронуо ...*; **б. ист.** (као **први део у називима организације, удружења и сл.**) *који се бори за остварење неког националног ... програма ...*

2.4.2. Велики број информација односи се на морфолошке карактеристике придева у реализацији појединих значења (употреба у облику компаратива, у именичкој служби, са ознаком рода и броја):

**млад 1. д.** (у комп.) 1) *који се касније родио ...* 2) *уз име (јрезиме) неке особе да би се она разликовала од сћарије особе истог имена (јрезимена), обично из исте породице, заједнице и сл. ...*; **7.** (у комп.) **а.** (понекад у именичкој служби) *нижи по рангу ...*; **8.** (у именичкој служби у одр. виду) **а.** (ређе комп.) **м мн.** *мла̑ћи нарашћај, омладина ...* **б.** (младо с, у мн. **млади м**) *младунче ...*; **в.** (и комп.) **м мн.** *момак и девојка ...*; **г.** (у комп.) *у сва три рода, а у мн. м) заст. слуга ...*

3.1. Све друге релевантне информације којима се регулишу правила употребе одређене лексеме, уколико нису посебно истакнуте метајезичким описом, одређеним лексикографским поступком или посебном техничком ознаком дају се у дефиницији и у примерима који се одабирају по утврђеним правилима. Уопште, у дескриптивним реченицама поред метајезика који је заснован на традиционалној граматички и лексикографији велику улогу у представљању лексема имају и одређени лексикографски и технички поступци: редослед информација, употреба заграда, различити типови слова, начини дефинисања, типови дефиниција и др.

3.2. Редуковане информације које се тичу модела управљања допуњавају се примерима који одговарају зони цитата у системској лексикографији. Захтеви за одабир примера у традиционалном дескриптивном речнику засновани су више на параметрима хронолошке, територијалне, функционално-стилске и жанровске заступљености и зато

би их требало кориговати и допунити параметрима који одражавају граматичко-семантичке карактеристике лексема, односно њихову семантичку валентност и спојивост. Примери би с једне стране морали да илуструју модел, а са друге сва варирања у оквиру модела: морфо-лошка, синтаксичка, семантичка функционално-стилска, комуникативна и др. (да илуструју јаке семантичке позиције лексеме).

3.3. Информација о обавезним рекцијским допунама и релевантним карактеристикама саме лексеме у Речнику САНУ даје се обично у заградама које претходе дефиницији и другим типом слова, а информације о ограничењима спојивости дају се обично у заградама после дефиниције и истим типом слова као дефиниција (в. истакнуте делове у наведеним речничким чланцима). Тако се уз општа правила употребе сваке појединачне речи која следе на основу одређивања њеног граматичког статуса, датог у делу леме пре дефиниције (в. заглавља наведених речничких чланака, т. 2.3.1. и 2.4.1), у овим деловима дефиниције (у глосама) по правилу дају додатна правила везана за реализацију одређеног значења. Ако се узме у обзир и значајна улога примера — цитата у допуњавању информација о моделу управљања и спојивости, очигледно је да су речнички чланци, урађени по правилима традиционалне дескриптивне лексикографије, у великој мери допринели утемељењу системске лексикографије, и то како у опису лексикографских типова, тако и у опису лексикографских портрета.

4. Представљање семантичке валентности преко рекцијских допуна, као и њихове обавезности/факултативности у дескриптивним речницима, значајно је не само за двојезичну лексикографију и установљење правила при учењу страног језика, него и за успостављање системских односа међу лексичким јединицама унутар једног језика. Такве информације, поред осталог, указују и на релевантне разлике међу синонимима.

4.1. За глагол *жалити се* важно је навести валентност адресата „некоме“, док ту валентност не показују његови синоними *ројити* и *илакати*. У Речнику САНУ, у коме је гл. *жалити се* 1 дефинисан на следећи начин: (на некога, нешто или без падежне допуне) *изражавати незадовољство, нерасположење, тужити се, жадају се*, ова валентност није наведена, иако је пример показује: *Жали му се Лазар на крвника*. Међутим, она се, како показује Матичин речник и као што смо већ истакли, не реализује код глагола *илакати* 4 у значењу 'жалити се', за које је евидентирана допуна „на некога“ (*Плаче на ње сва Херцеговина*).

4.2. Разлике између синонимских глагола могу се испољити и у начину исказивања валентности, нпр. исказивање адресата акузативом „некога“ за гл. *информисати*, *извесити*, односно дативом „некоме“ за њихове синониме *саопштити*, *објавити* и сл.

4.3. За неку лексему је навођење валентности обавезно, нпр. за именицу *творца* (неке теорије, уметничког дела и сл.), јер се не може употребити без допуне, док те обавезне валентности нема код њеног синонима *аутор* (*Аутор је примио хонорар* : \**Творца је примио хонорар*).

раp). У Матичином речнику за именицу *творца* информација о наведеној обавезној валентности дата је у оквиру дефиниције на следећи начин: *онај који је нешто створио (у односу на то дело), аутор ... (Учинити неправду творцу наше књижевности).*

4.4. Разлике међу синонимима могу се испољити и као изразивост/неизразивост валентности, што би требало евидентирати у дескриптивној лексикографији. Нпр. глагол *сејтовати* реализује семантичку валентност адресата „некоме“, који се синтаксички ретко реализује, него се реализује у виду рекцијске допуне „некога“ (*Мајка га оиет сејтује; Навалили су га сејтовати* — Матичин речник). Код његовог синонима гл. *саветовати*, на који је гл. *сејтовати* упућен и чије је значење одређено као 'давати савет (некоме)', та валентност се и синтаксички реализује, па је обично: *Саветовао је пријатељу (пацијенту, колеги и сл.)* мада су у Матичином речнику наведени само примери типа: *саветовати децу и сл.*, односно са допуном „некога“.

4.5. Требало би по правилу издвајати случајеве апсолутне употребе лексеме, за коју је иначе обавезна допуна, од случајева факултативности допуна, нпр. једно од значења гл. *чекати*: *Ја чекам* — у ситуацији дугог ишчекивања да неко уради нешто. Оваква употреба лексеме обично је и сигнал њеног посебног значења, па је и то разлог више да се представи на одговарајући начин, што се иначе не чини у Речнику САНУ. Апсолутна употреба се не издваја него се представља у истом делу речничког чланка у коме се описује дата лексема са допунама, а информација, која се даје формулацијом „без (падежне) допуне“, двосмислена је: може значити факултативност допуне или апсолутну употребу лексеме. Тако је нпр. употреба гл. *навикнути* у примеру: *Има кад хоће и да навикне и да се ражљути кад није нешто у реду*, дата уз примере који илуструју основно значење представљено на следећи начин: 1. а. (са допуном на некога, некога или без допуне) *крајко или мало викнути, подвикнути (грдећи, карајући некога, зайоведајући некоме)*. Међутим, наведени пример показује нарочито, апсолутну употребу гл. *навикнути* у конструкцији са безличним обликом глагола *имати* у модалном значењу 'моћи', чиме се сигнализира да није у питању факултативност допуне глагола у основном значењу, него његова апсолутна употреба са другачијим значењем: 'вичући изразити негодовање'. Или, нпр. апсолутна употреба не издваја се ни код гл. *жалити се* у примеру типа: *Добро је. Знаш ... да се људи не жале*, у коме је она маркирана и исказом нарочите структуре са уводном конструкцијом и негацијом и у коме реализује посебно значење 'имати потребу, навику за изражавањем незадовољства, нерасположења'. У Речнику САНУ она је представљена уз значење *жалити се* 1. *изражавајући незадовољство, нерасположење, шужити се, жадају се* (в. *жалити се*, т. 4.1).

4.6. Представљањем обавезне валентности често се показује или сужено, спецификовано значење лексеме, односно ограничење њене спојивости, или проширено значење лексеме у односу на специфично. Нпр. за секундарна значења лексеме *носилац* (*улоге, особине, медаље,*

*исцрпаве, тийиуле, листе* и сл.; в. *носилац* у Речнику САНУ) и за опште секундарно значење лексема *арена* 'место дешавања неког догађаја, обично драматичног' (*арена радничког йокрејиа*), то је обавезна валентност „нечега“. У Речнику САНУ секундарно значење **арена 2.** није адекватно представљено: фиг. *йойришиће, йоље умног рада, културног йаакмичења* и сл., поред осталог и зато што је релевантна информација о обавезној семантичкој валентности сужена и дата као део дефиниције.

5. У дескриптивним речницима, као што је већ показано на примеру речничких чланака лексема *мислићи* и *млад*, дају се информације које по системској лексикографији припадају зони спојивости. Оне се у Речнику САНУ углавном наводе после дефиниције као напомене о ограничењу лексичке, семантичке или морфолошке спојивости и дају се истим типом слова као дефиниција. У даљем излагању размотрићемо још неке случајеве.

5.1. По већ утврђеним правилима требало би нпр. за гл. *радоваћи* се дати информацију да субјекат може бити и човек и виша животиња, зато што већина глагола осећања ограничава спојивост само на субјекте са значењем човека. Међутим информације овог типа у Речнику САНУ изостају уз глаголе истог типа: *мислићи, мрзећи, волећи* и сл. Оне нису адекватно ни доследно дате ни за значења глагола *жалићи*, док се у неким другим случајевима информације о ограничењима спојивости сличног типа наводе (в. пр. **млад 1.** а, т. 2.4.2).

5.2. Ограничења семантичке спојивости требало би навести и за једно од значења глагола *йосејићи*, у коме само именице са значењем културних објеката попуњавају његову валентност циља (посете) (*йосејићи музеј, йозоришиће, изложбу*), за разлику од синонимних глагола *ојићи, доћи* (у *музеј, у йозоришиће, на изложбу*), код којих смисао 'посете' не мора бити обавезно повезан са културним садржајем. У Речнику Матице српске код гл. **посетити 1**, који је дефинисан на следећи начин: *доћи куда или коме и задржати се тамо неке време, обићи, йоходити*, није истакнута наведена разлика између синонимних глагола нити је дата било која информација у вези са назначеним ограничењем циља посете, па су и синонимни гл. *доћи, обићи* и *йоходити* употребљени у дефиницији без икаквог ограничавања.

5.3. У реализацији појединих значења код неких лексема јављају се случајеви ограничења више типова спојивости (граматичке и лексичке нпр.), што се, наравно, мора представити на одговарајући начин. Међутим, у речницима су у овим случајевима информације често непотпуне. Тако је у Речнику САНУ за лексему **мрав 2** мн. у значењу 'мравци', у додатном делу дефиниције дата информација о ограничењу лексичке спојивости „најчешће уз глаголе: подилазити, пролазити, проћи и сл.“, али је изостала информација о ограничењу морфосинтаксичке — граматичке спојивости, с обзиром на то да лексема *мрав* дато значење у споју са наведеним глаголима реализују само ако се они употребе у конструкцији са логичким субјектом у акузативу. Да изостала информација није системска грешка, види се по томе што



она није изостала код лексеме *мравци* на коју је упућено значење *мрав* 2. Тако и овај пример са тривијалним показатељима услова за реализацију датог значења лексеме *мрав* потврђује да одсуство системности у нашој дескриптивној лексикографији у многим случајевима није резултат неуоченог и недефинисаног статуса одређене појаве, него недовољне пажње и акрибичности лексикографа.

5.4. Информације о спојивости, иако се по правилу дају у блоку дефинисања не чине интегрални део дефиниције, него посебне зоне пре и после дефиниције. На традиционално схватање о издвојености овог типа информација указује и препорука у Упутствима за израду Речника САНУ да се оне не представљају као интегрални делови дефиниције, него као њени додатни делови. Наводе се и примери лексема чија значења треба представити на следећи начин: *вирити кришом гледати* (обично кроз узан отвор) и *блед који нема природног руменила, који је без животиње боје (о лицу, кожи и сл.)*, у којима издвојени делови у загради дефиниције, у терминологији савремене и системске лексикографије, указују на спојивосне карактеристике наведених лексема, односно на ограничења њихове семантичке и лексичке спојивости.

6.1. Ово правило и многа друга разматрана правила установљена су у српској традиционалној лексикографији, али се не примењују доследно, чиме се оглушује о системност и типско представљање, као важне принципе не само интегралног него и сваког другог системског описивања језичких јединица.

6.2. За системско представљање лексичких јединица српског језика у домену граматичке и лексичке спојивости неопходно је издвојити и показати опште семантичке опозиције које леже у основи већине лексикографских типова. Многе од њих су универзалне и већ су издвојене у описима других језика, што може да представља значајну олакшицу за граматички и лексикографски опис српског језика.<sup>6</sup>

6.3. Тако се нпр. зна да велики део семантичких особености по којима се разликују глаголи једног синонимског реда проистиче из њихове актактне структуре. Разлике се обично тичу радње, стања и својства субјекта, стања и својства објекта, својства адресата, циља, инструментала, средства, места, времена и др. Само одређивање валентности глагола и семантичких улога — актаната, као деликатног синтаксичког и лексикографског проблема, олакшано је тиме што су у савременим лингвистичким истраживањима издвојене семантичке класе глагола карактеристичне за многе језике. На основу тога би се и глаголи српског језика могли сврстати у одређене семантичке класе, од којих ћемо само неке навести: глаголи делатности чија се радња завршава са постигнутим циљем (*писати, читати, иравити, рушити*); глаголи разнородне радње са једним циљем (*радити, војевати*); интерпретациони глаголи који исказују оцену нечега (*погрешити, клеветати*); глаголи процеса који немају субјекта агенса (*расити, штећи, повећавати се, смањивати се, дувати, горети*); путативни глаголи (*сма-*

<sup>6</sup> О опозицијама које су већ истражене в. Апресјан 1999: V–VI.

*шрајти, мислити (нешто), рачунајти, сумњати*); глаголи стања (*десити се, збити се*); просторног положаја (*висити, лежати*) и др.

6.4. Утврђено је да су у синонимском реду глагола и именица, који означавају емоције апсолутно регуларне разлике по фактору који изазива емоције, по интелектуалној оцени тог фактора од стране субјекта, по карактеру, дубини и интензивности емоција, по жељама које оне изазивају, по начину њиховог испољавања и сл.

6.5. За разликовање јединица у синонимском реду именица којима се означавају природни објекти истиче се да важну улогу има разликовање по облику, боји, размери, по унутрашњој структури, начину употребе и сл. У синонимском реду именица које означавају артефакте наведеним разликама могу се додати и разлике по функцији и намени предмета.

7. У даљем истраживању и лексикографском раду неопходно би било издвајати опозиције карактеристичне за српски језик и утврђивати системске разлике међу јединицама у синонимским редовима. Многе информације овог типа већ су дате у дескриптивним речницима српског језика, али без строго утврђених правила, па их је тешко уочити и систематизовати. У строжијим лексикографским описима, каква је и системска лексикографија као најпримеренија традиционалној дескриптивној лексикографији, прописују се правила за издвајање и описивање релевантних информација, при чему је евидентно груписање информација у зоне распоређене у одређеним деловима речничког чланка. Информације о граматичкој и лексичкој спојивости, које су у системској лексикографији бројне и исцрпно представљене у зони модела управљања и зони спојивости, у српској дескриптивној лексикографији нису бројне и, како смо показали на примеру Речника САНУ, делимично су представљене у глосама — додатним деловима на почетку или на крају дефиниције.

8. У дескриптивној лексикографији све информације морају бити дате таквим метајезиком који ће разумети и корисници са општим (школским) лингвистичким знањем. Зато се у српској дескриптивној лексикографији употребљавају термини школске граматике, који су са традиционалним лексикографским терминима у основи лексикографског метајезика. Метајезик српске дескриптивне лексикографије, заснован на традиционалној граматичкој и лексикографији<sup>7</sup>, није потпуно изграђен, па се за практичне потребе допуњава одговарајућим поступцима који чине нераздвајни део лексикографског метајезика. За допуњавање и даље изграђивање лексикографског метајезика, свакако би требало преузимати јединице семантичког метајезика системске лексикографије примерене опису лексичких јединица српског језика, типу речника и његовим корисницима.

<sup>7</sup> Незаемењивост неких традиционалних термина показује и чињеница да у савременом Речнику синонима Ј. Аписјана, урађеном по принципима системске лексикографије, традиционални термини чине 20 до 25% од свих специјалних термина (Аписјан 1999: XVII).

## ЛИТЕРАТУРА

- Апресјан I 1995 Апресян, Ю. Д., *Лексическая семантика, синонимические средства языка*, Школа „Языки русской культуры“, Издательская фирма „Восточная литература“ РАН, Москва.
- Апресјан II 1995 Апресян, Ю. Д., *Интегральное описание языка и системная лексикография*, Школа „Языки русской культуры“, Москва.
- Апресјан 1999 Новый объяснительный словарь синонимов русского языка, Первый выпуск, 2-е издание, исправленное. Под общим руководством академика Ю. Д. Апресяна, Школа „Языки русской культуры“, Москва.
- Матичин речник *Речник српскохрватскога књижевног језика*, Матица српска, Нови Сад.
- Поповић 2000 Поповић Љубомир, Бивалентни контролори конгруенције: проблем лексикографског описа конгруенције граматичког и семантичког слагања, *Научни састјанак славистиа у Вукове дане*, 29/1, Београд, 65–80.
- Речник САНУ *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XVI, САНУ, Београд.
- Ристић 1995/96 Ристић Стана, Нормативност и лексичко нормирање у дескриптивној лексикографији, *Наш језик XXXI/1–5*, Београд, 67–75.
- Ристић 1995 Ристић Стана, Лексичке јединице као носиоци стилске информације, *Научни састјанак славистиа у Вукове дане* 23/2, Београд, 53–60.
- Ристић 1995а Ристић Стана, Неки аспекти нормирања у лексикографији, *Научни састјанак славистиа у Вукове дане* 24/1, Београд, 233–240.
- Системски опис лексике 1995 *Теоретическая лингвистика и лексикография: опыты системного описания лексики*, „Русские словари“, Москва.
- Упутства *Упућивања за обраду Речника САНУ*, штампано после израде прве књиге речника у Институту за српски језик у Београду.

## Р е з ю м е

Стана Ристич

### ИНФОРМАЦИИ О ГРАММАТИЧЕСКОЙ И ЛЕКСИЧЕСКОЙ СОЧЕТАЕМОСТИ В ДЕСКРИПТИВНОМ СЛОВАРЕ

В настоящей работе автор показал, на материале Словаря Сербской академии наук и искусств (САНУ), что информации о грамматической и лексической сочетаемости являются составной частью описания лексических единиц сербской традиционной лексикографии. Однако, все еще не определены параметры, которые могли бы обеспечить подробность и системность описания. Тут речь идет о необходимых условиях для определения правил, которые могли бы значительно содействовать активному усвоению лексики сербского языка. Способ обработки грамматической и лексической сочетаемости в данном Словаре свидетельствует о том, что еще не выработан лексикографический метаязык и что в сербской лексикографии отсутствуют моделирование и системность, являющиеся главными постулатами современных лексикографических приемов. Эти приемы давно уже стали частью традиции развитых лингвистических центров, среди которых выделяется русская системная лексикография, которая могла бы стать нашим самым близким и самым подходящим образцом.